

TURINYS

PIRMA DALIS

Hitleris – partijos, valstybės ir ginkluotųjų pajėgų vadas

Leidėjo pratarmė	4
Įžanga	9
PIRMAS SKYRIUS. Būdas	17
ANTRAS SKYRIUS. Nuo populiaraus tautos lyderio iki žaidėjo su likimu	30
TREČIAS SKYRIUS. Hitlerio užsienio politika karo metais	63
KETVIRTAS SKYRIUS. Hitleris karvedys	87
PENKTAS SKYRIUS. Totalitarinė valstybė – chaosas valdymo srityje	122
ŠEŠTAS SKYRIUS. Fiurerio valia ir tautos valia	135

ANTRA DALIS

Scenos iš Hitlerio gyvenimo

Scenos iš Hitlerio gyvenimo	147
Post scriptum	268

Antras skyrius

NUO POPULIARAUS TAUTOS LYDERIO IKI ŽAIDĖJO SU LIKIMU

1933-ųjų rudenį patekau į Hitlerio aplinką. Mane rekomendavo fiurerio sekretorius Rudolfas Hessas, su kuriuo bendravau dar būdamas žurnalistas. Jau tada mane pribloškė vienas dalykas: apie savo atėjimą į valdžią Hitleris kalbėdavo tarsi apie iš anksto nulemtą, savaime suprantamą dalyką. Man tai atrodė neįtikėtina.

Pats Hitleris niekada neabejojo, kad anksčiau ar vėliau atsidurs valdžioje. Pavyzdžiui, jis daug metų kūrė būsimų statybų Berlyne, Miunchene, Niurnberge planus. Galiausiai šie planai buvo sėkmingai įgyvendinti. Greitkelių statybai ir nedarbui likviduoti teikta svarbi politinė reikšmė. Projektai, apie kuriuos jis kalbėjo, buvo taikos ir pažangos projektai, o ne karo ir užkariavimų planai. Hitleris save regėjo valdžioje dar tada, kai tarsi klajojantis pamokslininkas keliavo po Vokietijos miestus ir kaimus.

Be abejonės, Hitleriui pavyko milijonams žmonių įskiepyti tikėjimą didinga Vokietijos misija. Ekonominio nuosmukio ir tautinio pažeminimo laikotarpiu naujos idėjos žmones įkvėpė. Būdamas žurnalistas, aš dalyvavau daugelyje tų viešų renginių. Manau, kad labiausiai klausytojus paveikdavo, daugiausia plojimų sulaukdavo kelios pagrindinės idėjos.

A. Hitleris ir jo pavaduotojas R. Hesas.

Hitleris sakydavo, kad tautinis atgimimas įmanomas tik taikant protingą socialistinę programą, o socialistiniai tikslai gali būti pasiekti tik nacionalizmo pagrindu. Nacionalinė idėja, kurią jis propagavo, – tai rasine hierarchija paremtos beklasės visuomenės sukūrimas, daugiapartinės sistemos sunaikinimas, žydų eliminavimas. Pagrindiniu lozungu tapo šūkis „Bendruomenės gerovė svarbiau už atskiro individo gerovę!“.

Hitleris reikalavo lygių galimybių visiems Vokietijos piliečiams. Jis troško panaikinti klasines privilegijas, tokias kaip pasiturinčių visuomenės sluoksnių pirmenybė įgyjant aukštąjį išsilavinimą, su šaknimis išrauti „materialistinio egoizmo“ daigelius, nuvainikuoti auksą, nes auksas – „neproduktyvus ekonominis veiksnys“. Pagal nacionalsocialistinę ekonomikos teoriją, iš darbo gimstantis darbas pakeisias auksą. Vietoj pelno troškimo fiureris skelbė darbo

našumą. Taip pat pristatė „humanišką žydų problemos sprendimą“. Nebuvo jokių užuominų apie žydų tautos naikinimą! Nors fiureris reikalavo apriboti žydų vaidmenį ekonomikoje, jiems buvo leidžiama gyventi savo gyvenimą. Užtenka paminėti prie Kultūros ministerijos veikusį Žydų kultūros skyrių. Tas skyrius oficialiai rūpinosi kultūriniu žydų gyvenimu. Taip pat prisimenu propagandos ministro Josepho Goebbelse 1934 m. direktyvas Reicho ekonomikos ministru. Vėliau su šiomis direktyvomis buvo supažindinta visuomenė. Remiantis jomis, vokiečiams buvo draudžiama kištis į žydų ekonominę veiklą, kol šie laikosi valstybės įstatymų. Užsienio politikos srityje Hitleris siekė nusikratyti Versalio sutarties pančių.

Daugybė vokiečių, tada balsavusių už Hitlerį, pritarė toli gražu ne visoms jo idėjoms. Vieniems nepatiko antisemitizmas, kiti kritikavo socialistinę ekonomiką, bet teigiamai vertino nacionalinės politikos punktus. Tačiau iš esmės tauta Hitlerio programą priėmė. Daugelį traukė vienybės lozungai ir pasiūlyta nacionalsocialistinės valstybės vizija. Tada Hitleris žadėjo, kad jo vyriausybė puoselės tautiškumą, nors tas tautiškumas buvo suvokiamas rasistiniame kontekste. Pačioje pradžioje apie jokią ekspansyvųjį imperalizmą jis neužsimindavo.

Hitleris nuolat skelbė, kad nacionalsocialistai siekia taikos, jis aiškiai pabrėžė, kad 1919 m. pasirašyti Versalio sutarties punktai turi būti peržiūrėti tik derybomis. Pagaliau 1933 m. sausio 30 d. Vokietijos prezidentas Paulas von Hindenburgas paskyrė Adolfą Hitlerį Vokietijos kancleriu. Šis atsidūrė naujoje savo gyvenimo kryžkelėje.

Tada buvau tvirtai įsitikinęs, kad nacionalsocialistinė Vokietija gyvens taikiai. Taip ir būtų nutikę, jei Hitleris būtų jautęs saiką, pažabojęs savo kraštutinumus, jei bent kiek būtų supratęs kitų tautų interesus. Tačiau vietoj to buvo beprasmiškas jėgos demonstravimas Niurnberge,

Tarpukario Vokietijos reichsprезidentas maršalas P. von Hindenburgas, už jo eina A. Hitleris. Būtent von Hindenburgas paskyrė Hitlerį reichskancleriu ir šį paskyrimą galima vadinti Trečiojo reichso gimimu.

pritarimas antisemitiniams ekscesams, demagogiška ir agresyvi Goebbelso propaganda. Visa tai tikrai nesustiprino užsienio valstybių simpatijų nacionalsocialistinei Vokietijai.

Vos tik Hitleris tapo kancleriu ir įsikūrė Vilhelmštrasėje, iškilo būtinybė apsispręsti. Nežinau, ar jis tai suvokė. Ko gero, širdies gilumoje jau buvo nusprendęs, kur ves Vokietiją, ir pasiryžęs to sprendimo laikytis. Dabar mes suprantame, kad Hitleris galėjo nukreipti Vokietiją visiškai kitu keliu, užmegzti draugiškus santykius su visu pasauliu, bet to neįvyko. Tada maniau, kad taikioms fiurerio iniciatyvoms trukdo partiniai SA smogikai, tačiau šiandien suprantu: į kraštutinumus jį stūmė demoniška prigimtis. Hitleris tūžmingai stoji prieš Ernstą Röhumą tik todėl, kad šis nenusileido jo valiai.

Kancleriu tapusio Hitlerio maneros ir įpročiai labai pasikeitė. Pirmaisiais valdymo mėnesiais į savo darbo kabinetą Reicho kanceliarijoje fiureris įžengdavo lygiai dešimtą

ryto, bet vėliau, kai pradėjo gultis paryčiais, darbo diena prasidėdavo kur kas vėliau. Antroje šios knygos dalyje papasakosiu apie Hitlerio dienotvarkę.

1933 m. Hitleris visą energiją skyrė kovai su kitomis partijomis ir savo valdžios stiprinimui. Šį valdymo etapą vainikavo įstatymas, suteikiantis vyriausybei ypatingus įgaliojimus. Reichstago padegimas Hitleriui buvo netikėtas, nors daugelis manė, kad pastatas padegtas paties fiurerio įsakymu. Tai tapo dingstimi pademonstruoti galią ir pradėti Vokietijos komunistų partijos lyderių areštus.

Gaisrą Hitleris įvertino kaip likimo dovaną. Jis visada mokėjo pasinaudoti palankiai susiklosčiusiomis aplinkybėmis. Žinia apie Reichstago padegimą Hitlerį pasiekė

Vokiečių policininkai padegto reichstago pastato patalpose. Statinio padegimu Hitleris apkaltino komunistus, parlamentas priėmė fiureriui ypatingus įgaliojimus suteikiančius, atvirą diktatūrą įtvirtinančius įstatymus.

vėlai vakare. Lydimas Goebbelso, jis nuvyko į partijos laikraščio „Völkischer Beobachter“ biurą Berlyne ir įsakė sustabdyti rytinio numerio spausdinimą. Tada pats parašė įžanginį straipsnį, kuriame reikalavo imtis greitų ir ryžtingų priemonių.

Galutinai įsitvirtinęs valdžioje ir susidorojęs su komunistais, fiureris nedelsdamas ėmėsi vykdyti kai kuriuos ekonominius ir socialinius pažadus. SA lyderiui Röhmui jis uždraudė terorizuoti opozicinių partijų narius ir leisti į kitokius kraštutinumus. Buvusiems opozicionieriams leista stoti į Nationalsocialistų partiją su sąlyga, kad jie bus lojalūs. Beveik visus opozicinių partijų lyderius fiureris paliko laisvėje.

Formaliai Hitleris buvo pavaldus senajam prezidentui von Hindenburgui, kurį labai gerbė. Aš manau, kad feldmaršalas von Hindenburgas buvo vienintelis žmogus, į kurio nuomonę fiureris įsiklausydavo ir ją vertino.

Iš pradžių Hitleris savo santykius su von Hindenburgu apibūdindavo kaip šaltus ir stokojančius pasitikėjimo, bet vėliau jie pradėjo bičiuliautis. Pirmaisiais Hitlerio kanceliariavimo mėnesiais beveik kiekviename posėdyje von Hindenburgas išdėstydavo savo pageidavimus, perduodavo nuo režimo nukentėjusių žmonių skundus. Jeigu Hitleriui nepavykdavo įrodyti, kad tie asmenys nukentėjo pagrįstai, į prezidento skundus visada būdavo atsižvelgiama. Netrukus von Hindenburgo nuomonė apie Hitlerį taip pasikeitė į gerąją pusę, kad jis pradėjo aršiai ginti „savo kanclerį“ nuo kandžių Konservatorių partijos narių išpuolių. Su senuoju Pirmojo pasaulinio karo feldmaršalu Hitleris elgėsi labai pagarbiai. Jis ne kartą sakė labai vertinąs „senąjį poną“, kuris visada vadinas „savo brangiuoju kancleriu“.

Per tuos aštuoniolika mėnesių, kai prezidentas von Hindenburgas kartu su kancleriu Hitleriu stovėjo prie valstybės vairo, nutiko du labai reikšmingi įvykiai. Jie nulėmė

Rudmaršinių SA smogikų padalinys žygiuoja kaimo vieškeliu.
1934 m.

svarbius pokyčius Vokietijos gyvenime ir sukėlė įtampą visame pasaulyje. Kalbu apie Vokietijos išstojimą iš Tautų Sąjungos ir Röhmo bylą.

Iš to meto Hitlerio kalbų aiškėjo, kad von Hindenburgas pritaria Vokietijos pasitraukimui iš Tautų Sąjungos. Esą prezidentas laikosi nuomonės, kad Reichas neturi priklausyti nuo šios tarptautinės organizacijos. Kai užsienyje dirbantys Vokietijos delegatai ir žurnalistai suabejojo tokio sprendimo tikslingumu, Hitleris juos apkaltino parsidavimu. Be jokios abejonės, jis jau tada svajojo apie Vokietijos perginklavimą, bet tai jokių būdu nereiškia, kad planuotas karas.

Taigi karingasis Hitleris rengėsi perginkluoti Vokietijos kariuomenę, todėl susikirto su Röhmu, svajojančiu, kad į kariuomenės sudėtį būtų įtraukti jo vadovaujami SA smogikų būriai. Būtent čia ir slypi kruvino susidorojimo su Röhmu priežastis. Röhmas jautė, kad jis pats ir ištikimi smogikai palikti nuošalyje, kad iš jų atimti pergalės laurai. O Hitleris puikiai suvokė, kad bet kokie SA vado išpuoliai prieš šalies kariuomenę – tai grėsmė pačiai Vokietijai.

Ką iš tikrųjų planavo Röhmas, taip ir nesužinojau. Hitleris pareiškė turįs įrodymų, kad Röhmas su artimiausiais bendražygiais rengė valstybinį perversmą ir derėjosi su užsienio valstybėmis. Matydamas tai, kas paskui vyko Bad Vyzės kurorte ir Miunchene, netikėjau, kad Hitlerio kaltinimai pagrįsti. Bent jau ne tiek, kiek jis tvirtino! Šiandien linkstu manyti, kad 1934 m. birželio 30 d. siaubingoji Hitlerio prigimties pusė pirmą kartą išstrūko į laisvę. Jam reikėjo kruvinų aukų, ir tauta džiaugėsi. Vokiečiai manė, kad susidoroti su SA yra teisinga, kad tai padarys galą prievartai. O Hitleris, siekdamas pateisinti savo veiksmus, prisiėmė aukščiausiojo teisėjo vaidmenį.

Ryšiai prisimenu tą sceną. Birželio 30-osios rytą fiureris įžengė į Bad Vyzės viešbutį, kad suimtų ten laiką leidžiantį Röhmą. Hitleris lakstė aplink SA vadą dideliais žingsniais iš įsiūčio kaip nesavas, panašus į pamėklę. Po

Ilgametis Hitlerio kovų dėl valdžios bendražygis SA vadas E. Röhmas buvo sušaudytas paties fiurerio įsakymu 1934 m. liepos 1 d.

kelių dienų von Hindenburgas pasikvietė Hitlerį į savo dvarą. Išgirdęs, kuo baigėsi Röhmo byla, prezidentas karštai palaimino, jo paties žodžiais tariant, „maišto prieš kariuomenę numalšinimą“. Vėliau fiureris ne kartą sakė, kad Prancūzija neokupavo Reino krašto pirmaisiais Vokietijos išstojimo iš Tautų Sąjungos mėnesiais tik todėl, jog buvo gerai informuota apie Röhmo rengiamą pučą ir vylėsi, kad SA sunaikins Hitlerio režimą.

Po prezidento von Hindenburgo mirties 1934 m. rugpjūtį Hitlerio dėmesys nukrypo į Saro sritį. Taiki ir Vokietijai palanki plebiscito baigtis dar kartą atvėsino įkaitusią politinę atmosferą. Vėliau su Lenkija pasirašyta nepuolimo sutartis dešimčiai metų – dar vienas svarus įrodymas, kad Hitleris siekė gyventi taikiai. Tomis dienomis jis visą savo energiją skyrė nedarbo, pramonės gaivinimo, darbo sąlygų gerinimo problemoms spręsti. Taip, Hitleriui trūko patirties sprendžiant ekonominius klausimus, bet jis neįtikėtinais greitai įsigilindavo į problemą ir pasiekdavo puikių rezultatų. Taip stiprėjo jo pasitikėjimas savimi. Lyderį, vadą reiškiantis titulas „fiureris“ atrodė visiškai atitinkantis šio žmogaus misijos unikalumą. Iš pradžių Hitleris oficialiai vadintas Vokiečių reicho fiureriu ir kancleriu, bet pareigybė „kancleris“ pamažu nustota vartoti oficialiuoju lygmeniu. Maždaug tuo pat metu partijos nariams tapo privalomas aklas paklusnumas. Visi turėjo prisiekti ištikimybę asmeniškai Adolfui Hitleriui.

1935–1936 metai buvo svarbiausi Hitlerio virsmui iš namudinio reformatoriaus ir socialistinio lyderio į tarptautinę galvažudį, o dar vėliau – į pavojingą žaidėją su likimu. Tais metais Hitlerio režimas žengė pirmuosius netvirtus žingsnius karo link: fiureris išvedė valstybę iš Tautų Sąjungos, sustiprino absoliutinį valdymą ir puolė ieškoti naujų užkariautinių žemių. Lengvos pergalės sužadino avantiūristinį jo apetitą. Įveikęs visas kliūtis šalies viduje,

Reino srities remilitarizavimas. Vermachtas žygiuoja Kelno gatvėmis. 1936 m.

jis pasuko į neramų tarptautinių santykių pasaulį. Glaudžiai bendradarbiaudamas su „Reicho įgaliotiniu persiginklavimo klausimais“ Joachimiu von Ribbentropu, Hitleris pradėjo aktyvų, vėliau sėkmingai užbaigtą kariuomenės perginklavimą.

Ar jau tada Hitleris buvo suformulavęs konkrečius politinius tikslus, siekiančius toliau nei perginklavimas, aš nežinau. Bet kokių atveju, jei tokių planų ir būta, jis kruopščiai juos slėpė net nuo artimiausių bendražygių. Apie Reino srities remilitarizavimą sužinojau kitą rytą nuo operacijos pradžios. Man tai buvo didžiulė staigmena. Visą dieną Hitleris buvo įsitempęs. Jis laukė Paryžiaus ir Londono reakcijos. Praėjo dvidešimt keturios valandos, pasukui keturiasdešimt aštuonios. Kai nieko nenutiko, fiureris su palengvėjimu atsikvėpė. Vėliau gyrėsi, kad šis žingsnis įrodė jo politinę narsą. Jis pradėjo žaidimą viską pastatęs